

מוקד סיוע לעובדים זרים (ע"ר)

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים", שמות כ"ב, פסוק כ'

20 ביולי 2008

עונשי בושה

עונשי בושה מוגדרים כעונשים שגרימת הבושה היא הסנקציה העיקרית או היחידה בהם. בדיון אודות לקוחותיה של תעשיית המין, גם בישראל, מוצע לא פעם לעשות שימוש בענישה הכוללת גרימת בושה. כך למשל בשנת 2002 עיריית רמת גן תכננה לצייד פקחים של העירייה במצלמות ולצלם את הלקוחות שבאים לקבל שירותי מין במתחם הבורסה. למרות שעיריית רמן גן טענה שאין בכוונתה לפרסם את התמונות, נראה כי כוונת העירייה היתה להקטין את הביקוש לזנות במתחם הבורסה על ידי גרימת חוסר נוחות ובושה הלקוחות.¹ יוזמה נוספת עלתה בסוף 2006 כאשר ח"כ נדיה חילו הודיעה כי היא בוחנת את האפשרות לאימוץ חקיקה שתאפשר פרסום בעיתונים של תמונותיהם של לקוחות המבקשים את שירותי הזנות.² פנייה לנסיון ולכתביה המשפטית האקדמית האמריקאית בנושא יכולה לסייע לנו להבין את מהות עונשי הבושה והיתרונות והחסרונות בשימוש בסוג זה של עונשים.

פרופ' קאהן הגדיר את המושג עונשי בושה בדרך זו:

Shaming penalties, whether in the form of adverse publicity, stigmatizing forms of clothing or property markings, coerced gestures of contrition, or more ornate self-debasement rituals, all satisfy these conditions. When society forces a person to endure this sort of experience, it leaves no doubt that it means to morally condemn him or her.³

ניתן לחלק את עונשי הבושה לארבעה סוגים:⁴ יצירת סטיגמה פרסומית (stigmatizing publicity) - פרסום השם של האדם שהורשע לציבור הרחב (בין אם זה על לוחות מודעות ובין אם זה באמצעי התקשורת השונים);⁵ יצירת סטיגמה במובן המילולי (literal stigmatization) - כך יש שופטים אשר דורשים מעבריינים שהורשעו בגניבות קטנות ללבוש חולצות אשר מסבירות מה הם עשו, או שופטים הדורשים שעבריינים ילכו עם צמיד שכתוב עליו - "אני כותב צ'קים גרועים".⁶ שופט אחד חייב אישה ללבוש שלט אשר כתוב עליו - "אני מתעללת בילדים מורשעת".⁷ דרך נוספת היא הצמדת סימן לרכוש כגון לוחיות רישוי מיוחדות לנהגים שהורשעו בנהיגה בשיכרות⁸ וסימון בתים של עברייני מין עם שלטים הקוראים לציבור להיזהר;⁹ השפלה עצמית (self debasement) - ביוש האדם בפומבי בדרכים שונות. דרך אחת היא לחייב עברין לעמוד בציבור עם שלט המסביר מה הוא עשה.¹⁰ בטנסי (Tennessee) שופט חייב פורצים לאפשר לקורבנות שלהם להיכנס לבית של הפורצים ולקחת מה שרצו.¹¹ בניו ג'רסי (New Jersey) אנשים שנתפסו

¹ שומפלבי אטליה, "עיריית ר"ג נגד הפרוצות: הפקחים יצויידו במצלמות", 14.10.02, לקוח מתוך: www.ynet.co.il/articles/0.7340.L-2178815.00.html

² בנדר אריק, "לקוחות הזנות יכבדו בעיתון?", 31.12.06, לקוח מתוך: www.nrg.co.il/online/1/ART1/524/676.html

³ Dan M. Kahan, *What's Really Wrong with Shaming Sanctions*, 06, July 1, Yale Law School, Research Paper No. 125, at p. 5.

⁴ Dan M. Kahan, *What Do Alternative Sanctions Mean?*, 63 U. Chi. L. Rev. 591, 631 - 634 (1996)

⁵ ראה פירוט בחלק המתאר את השימוש בעונשי בושה ביחס לצריכת זנות בארה"ב.

⁶ Kahan, לעיל ה"ש 4, בעמ' 632.

⁷ שם.

⁸ שם.

⁹ שם, בעמ' 633; *State v Bateman*, 95 Or App 456, 771 P2d 314 (1989)

¹⁰ Kahan, לעיל ה"ש 4, בעמ' 633.

¹¹ שם.

מוקד סיוע לעובדים זרים (ע"ר)

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים", שמות כ"ב, פסוק כ'

משתינים בציבור חויבו לנקות את הרחובות;¹² ענשי חרטה (contrition) נחלקים לשני סוגים. סוג אחד הוא טקסי חרטה ציבוריים בהם האדם שהורשע צריך לפרסם את מעשיו בציבור ולהתנצל עליהם. הסוג השני הוא טקסי התנצלות. במרילנד (Maryland), עבריינים צעירים צריכים להתנצל כשהם על הברכיים ועל הידיים מול הקורבן, ורק אם הקורבן שוכנע שההתנצלות כנה הם משוחררים מהמאסר.¹³

השימוש בעונשי בושה ביחס לצריכת זנות בארה"ב

השימוש בעונשי בושה ביחס לזנות בארה"ב נעשה בעיקר על ידי פרסום השמות של לקוחות של זונות באמצעי התקשורת השונים.

השימוש בעונשי בושה ביחס לזנות מתחלק לשני סוגים: הסוג הראשון הוא הפעלת העונש על לקוחות של מין בתשלום ברגע מעצרם. הסוג השני הוא הפעלת העונש רק לאחר הרשעת הלקוח בבית המשפט. קיים דיון רחב בארה"ב האם הפעלת עונש הבושה בעת המעצר פוגעת בזכויות החוקתיות של הנאשמים ובמיוחד בזכות למשפט הוגן ולהליך הוגן. כיום, אין עדיין תשובה בנוגע לכך והדיון הציבורי והמשפטי עדיין בעיצומו. בנוגע לשימוש בעונשי בושה לאחר הרשעת הלקוח בבית המשפט קיים ויכוח בנוגע ללגיטימיות של העונש וליעילותו. בסוף נייר העמדה, נציין בקצרה את הטענות בעד ונגד השימוש בעונש זה.

דוגמות לשימוש בעונשי בושה ביחס לצריכת זנות בארה"ב

בפנסילבניה הוסיף המחוקק סעיף לחוק הפלילי של המדינה הקובע כי אדם שהורשע בקניית מין בתשלום יותר מפעם אחת - שמו יפורסם בציבור.¹⁴ בעוד שפנסילבניה היא המדינה היחידה שבה עונש מסוג זה הוכנס לחוק בצורה מפורשת - קהילות רבות מיישמות **בעצמן** עונשי בושה על ידי פרסום השמות של הלקוחות בעיתונים, בלוחות מודעות, בטלוויזיה ואפילו על ידי שליחות מכתבים לבתים של הלקוחות.¹⁵ בעיר לה מאסה (La Mesa) בקליפורניה מועצת העיר העבירה צו לפיו תמונות של לקוחות שהורשעו בצריכת מין בתשלום יפורסמו בעיתונים המקומיים;¹⁶ במיאמי (Miami) פורסמו שמות של לקוחות שהורשעו בצריכת מין בתשלום בלוחות מודעות בחינם;¹⁷ בסן פטרסבורג (St. Petersburg) שבפלורידה מפרסמים תמונות של לקוחות שהורשעו בצריכת מין בתשלום בטלוויזיה המקומית.¹⁸ כאמור, ישנן קהילות בארה"ב אשר לא ממתינות עד להרשעת הלקוח ומפרסמות את שמו ו/או תמונתו מיד עם מעצרו: בפלורידה (West Palm Beach) ראש העיר פירסם בעיתון המקומי שמות של אנשים החשודים בצריכת מין בתשלום;¹⁹ בבוסטון, מסצ'וסטס הטלוויזיה משדרת את הדיון בהעמדה לדין של אנשים החשודים בצריכת מין בתשלום כחלק

¹² שם.

¹³ שם, בעמ' 634.

¹⁴ 18 Pa. C.S. § 5902(e.2)

¹⁵ Julie Lefler, *Shining the Spotlight on Johns: Moving Toward Equal Treatment of Male Customers and Female Prostitutes*, 10 Hastings Women's L.J. 11, 31 (1999)

¹⁶ שם.

¹⁷ Art Hubacher, *Every Picture Tells a Story: Is Kansas City's "John TV" Constitutional?*, 46 Kan. L. Rev. 551, 558 (1998)

¹⁸ שם.

¹⁹ שם.

מוקד סיוע לעובדים זרים (ע"ר)

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים", שמות כ"ב, פסוק כ'

מהמאבק של העיר נגד צריכת מין בתשלום;²⁰ בארורה (Aurora) בקולוראדו מפרסמים תמונות של לקוחות המואשמים בצריכת מין בתשלום עוד בטרם הורשעו.²¹

היתרונות והחסרונות בשימוש בעונשי בושה ביחס לזנות

לכאורה, לעונשי הבושה יתרונות רבים. ראשית, הם זולים יחסית, בהשוואה לעונשי מאסר או עונשים טיפוליים. באמצעות עונשים אלו הציבור למד כי צריכת מין בתשלום היא עבירה, והיא איננה דבר לגיטימי עוד כפי שהייתה עד לאחרונה. יתר על כן, נקיטת אמצעי כה חריף מעידה על חשיבות המאבק בצריכת זנות בחברה.

הסטיגמה שיוצרים עונשי הבושה מהווה הרתעה מפני צריכת זנות, וממלאת אחר הדרישה לגמול ונקמה, המהווים חלק בלתי נפרד משיקולי הענישה. על אחת כמה וכמה, כאשר הדברים נוגעים לצריכת זנות: כפי שהזונה מאולצת במסגרת הזנות לעמוד ברחוב או בבית הבושת ולהציג את גופה, כך יאולץ הלקוח לאחר מעצרו להציג את קלונו ברבים.

בפרסום שמות הלקוחות יש גם משום הרתעה ביחס ללקוח עצמו, שתפחית את רצונו לרכוש שוב מין בתשלום. ברגע שהחברה בכללותה והחברה הקרובה של האדם באופן ספציפי מקבלות מידע על התנהגות האדם - יש להן יכולת להשפיע עליו ולנסות למנוע ממנו לחזור על המעשה.

עם זאת, לשיטה זו גם חסרונות רבים, שנדמה כי הם עולים בצורה משמעותית על יתרונותיה: בעונש בושה ניתן להשתמש רק פעם אחת. לאחר שלקוח כבר הושפל בציבור, עונש זה ירתיע אותו בעתיד במידה פחותה בהרבה, שכן כבר איבד את שמו הטוב וכבר חווה את הגרוע מכל בעונש זה. כמו כן, עונשי בושה מקשים על תהליך השיקום או אף הופכים אותו לבלתי אפשרי.

עונשי הבושה גם משפיעים באופן שונה על אנשים שונים, כמו כל עונש. חשיפתו של אדם נורמטיבי לעונש בושה יכולה לגרור תוצאות קשות, ובכללן עזיבת החברה הנורמטיבית לטובת חברה עבריינית ומוות.²² אף השיקול הכלכלי כאן אינו משמעותי. למרות שעונשים אלו נחזים כזולים יותר מעונשי מאסר, אנשים ינהלו קרוב לוודאי משפטים ארוכים וממושכים, וימצו את כל אפשרויות הערעור, על מנת למנוע את פרסום שמם במסגרת עונשים אלו.

²⁰ שם, בעמ' 559.

²¹ שם.

²² Lefler, לעיל ה"ש 15, בעמ' 1567. במספר מקרים, לקוחות התאבדו לאחר חשיפת זהותם.

מוקד סיוע לעובדים זרים (ע"ר)

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים", שמות כ"ב, פסוק כ'

סיכום המלצות

איננו סבורים כי ראוי לאמץ עונשי בושה בישראל. מעבר לחסרונות המרכזיים בעונשי הבושה שצינו, החברה הישראלית עדיין איננה רואה בצרכן המין בתשלום כעבריין שיש לגנותו ולכן האפקטיביות של עונשי הבושה מוטלת בספק. ראוי לציין כי פרופ' קאהן אשר בעבר תמך בעונשי בושה²³ חזר בו מתמיכתו בעונשים אלה.²⁴ לגישתו של פרופ' קאהן האזרחים מצפים שעונשים לא רק יגנו את המעשה האסור אלא שיעשו זאת באופן שמתיישב עם שאר התפיסות החברתיות שלהם והשקפת עולמם. מאחר שעונשי בושה מעוררים התנגדות מסיבות מגוונות אצל חלק גדול מהציבור, אין ליישם. עמדה זו של פרופ' קאהן נכונה לדעתנו באופן כללי ובמיוחד כשעצם המעשה עצמו (צריכת מין בתשלום) איננו מופנם כמעשה פסול. החברה הישראלית צריכה לעבור תהליך חינוכי מעמיק בנושא הזנות כלל, ובנושא צרכן הזנות בפרט. הורדת הביקוש לזנות צריכה להיעשות על ידי נקיטת האמצעים הבאים: איסור פלילי על צריכת מין בתשלום וחקיקה המאפשרת לנשים המועסקות בזנות לתבוע פיצויים מלקוחותיהן; חינוך - הן ברמה החברתית הרחבה והן על ידי חינוך של לקוחות לאחר מעצר.

רשימה ביבליוגרפית:

- Art Hubacher, *Every Picture Tells a Story: Is Kansas City's "John TV" Constitutional?*, 46 Kan. L. Rev. 551 (1998)
- Courtney G. Persons, *Sex in the Sunlight: The Effectiveness, Efficiency, Constitutionality, and Advisability of Publishing Names and Pictures of Prostitutes' Patrons*, 49 Vand. L. Rev. 1525 (1996)
- Dan M. Kahan, *What Do Alternative Sanctions Mean?*, 63 U. Chi. L. Rev. 591 (1996)
- Dan M. Kahan, *What's Really Wrong with Shaming Sanctions*, 06, July 1, Yale Law School, Research Paper No. 125
- Julie Lefler, *Shining the Spotlight on Johns: Moving Toward Equal Treatment of Male Customers and Female Prostitutes*, 10 Hastings Women's L.J. 11 (1999)

נייר עמדה זה נכתב בעזרתו הרבה של נועם זמיר, סטודנט בקליניקה לזכויות נשים, בית הספר למשפטים, המכללה למנהל.

²³ Kahan, לעיל הי"ש 4.

²⁴ Kahan, לעיל הי"ש 3.